DE IN-

STITVENDA VITA, ET
*moribus corrigendis Iuuentutis,
Paræneses, à Cristophoro He
gendorphino primũ quidẽ
in priuatorũ discipulo-
rũ gratiam compara
tæ. Deinde uero
& in usũ alio-
rũ bonæ ĩdo
lis iuuenũ
conscri
ptæ.*

Excusit PARISIIS *Christia-
nus VVechel, sub scuto Basiliensi in
uia Iacobæa.*

1 5 2 9.

CHRISTOPHORUS HEGENDORPHINUS, cum primis & nobili & studioso iuueni, Matthiæ de Dreuitsch S. D.



Vltis iam annis, Matthia Generosissime, expertus sum, quàm laboriosum, quàm molestum sit iuuentutis mores rectè fingere, iuuentutē ad quantulamcūq; tandem eruditionis frugem perducere. Cæterum non unquam ante hac mihi perinde res ista laboribus iuxta molestijs plena uisa est, atque hoc tempore, quo præterquàm quod iuuenes literas bonas perosi sunt, etiam moribus impurissimis, pariter & intractabilissimis præditi existunt. Etenim quando unquam iuuentus magis lusit in aleam, quando scortationibus, stupris, adulterijs, omnibus libidinum generibus fuit addictior? quando patrimonij profusior? quando famæ, rei omnium prætiosissimæ, magis prodiga? quando temporis rei irrecuperabilis minus curiosa extitit? Breuiter, quando in præceptores præfractior, contumeliosior, ingratior unquam, quando in Deum magis impia,

 magis

magis blaſphema in Chriſtum unquam fuit? At mihi mecum reputanti, & animo uoluenti, quid nam iſto ſeculo iuuentutem noſtram corrumpat, perdat, hæc in mentem ueniunt. Primo, omnium parentū indulgentia, qua, ut ille inquit, omnes deteriores reddimur, pudet me dicere, quæ parentes hoc tempore liberis ſuis impudenter permittant facere. Ludere uolunt filij, ſumptum eis parentes ſuggerunt: ſi filium cum ſcortis omnia perdere, profundere, certò reſciſcant parentes, diſsimulant, conniuent, & tantum non ueluti Melitenſem caniculam in delitijs habent, ſtudijs iuuene dignis occupari, clamitant. Vbi totos dies perpotauit filiolus, domum reuerſus, ne uerbulo quidem à parentibus obiurgatur. Execratur horrendis diris, tum ſuumipſius, tum aliorum caput: adplauditur ei, tam à patre quàm matre, totum diem otio inſumit charum illud caput, id parentibus minus curæ eſt, quàm ſi fulgur, ut in Prouerbio eſt, ex pelui reddatur. Si in Deum Optim. Max. patrem, probra iecerit charus filius, ad hoc parentes piſcibus magis muti exiſtunt: ſi Chriſti paßionem conuitijs inceſſat Pamphilus noſter, parentes perinde ac in Iouem illum Ethnicorum Deum blaſphemus fuiſſet, ne uerbulo quidem cum illo commutant. Quid hic commemorem? de ueſtibus Sybariticis, quibus parentes filios ſuos (nam de filiabus dicere nihil ad me) non ſecus ac puppas exornant. Et in huius rei luxu filijs ad improbitatem & libidinem, materiam et ignē

non paruum subdunt. Iam cum uix tandem à bonis uiris persuasi parentes, filium in Academiam quādam præceptoribus ad humanitatem informandum committunt, multis obtestationibus cum præceptoribus, uerbotenus agunt, ne filium omne quod sibicunque libitum est, facere concedat. Et si minus morigerus futurus sit, uerberibus eum cedat, inhortantur. At cum præceptor intractabilem illum Elephantem cicurandum ad se recepit, & aliquando uerberibus in eum animaduertit, atque id parentes olfecerunt, mox aut ipsi àdsunt, aut per suos ministros cum præceptoribus agi curant, se non mancipium eis domandum concredidisse, sed unicum rerum omnium suarū hæredem: proinde si illum discipulum habere uelit, à uerberibus abstineat. Id quod cum improbus ille Ctesiphon audit, hui quantum animum ad nulla non audenda sibi sumit. Itaque ergo indies deterior euadit, dum in totum perditus, deploratior domum redeat quàm abiuerit. Atq; ut iam dixi, illa parentum indulgentia, unus est fons, ex quo hoc seculo corruptela & intractabilitas iuuentutis nostræ manant. Deinde, non parum iuuenes hoc tempore à quibusdā præceptoribus adeò peruicaces, adeò contumaces, adeò effrenes redduntur. Sunt enim in Academijs pleriq;, qui dum præceptorem aliquem pro suo officio, in discipulos nonnihil duros esse odorentur, illi discipulos adeuntes. Ecquid, clamitant, te tuo præceptori adeò obiurgandum, adeò uerberandum propinas? Ad me

 demigra,

demigra, apud me omnia cũ dicendi, tum faciendi licentia erit, modò mihi pecuniam numeres, dabitur tibi à me mutuo argentum, ut huc uel illuc commesatum eas. Tum nõ raro ad aures iuuenum occinũt illud Terentij, Liberalitate & pudore liberos, retinere satius est quàm metu. Cur igitur dicunt isti, in tanto metu uiuere uis? Discipuli ut omnes mala obuijs, qđ aiunt, manibus arripimus, oblata sibi ad nequitiam tanta & tam ostentata occasione, quo iure quaq; iniuria relicto suo uetere præceptore, ad illum nouũ morũ corruptorem se conferunt. Istæ sanè pestes rerum publicarum efficiunt, quòd hodie bona pars illorum iuuenũ qui in Academias ad comparandũ ingenij & morum cultum mittuntur, adeò præcipites in quoduis flagitiorum genus ruant. Illos sanè impostores dicam, an corruptores iuuenum publicis academiarum legibus mulctatum oportuit. Leges imperatoriæ pœnam statuerunt ijs, qui seruum alicuius corrumpunt. Meritò igitur & pœna adficiendi ij, qui adolescentes auocantes ad se pertractos miserè deprauant: nam quod homines impudentißimi clamitant, Liberalitate et pudore satius esse pueros retinere quã metu: uerũ quidem fateor, uerùm nebulones illi, non consyderãt, nõ eodem ingenio adolescentes quoslibet præditos existere, proinde nec eadem ratione omnes tolli posse. Sunt qui suapte sponte, quæ optima sunt, faciant, in quos si quis uerberibus animaduertere uellet, non minus stultè ageret atq; auriga, qui equos citra calcaria

ultro præcurrentes, calcaribus ád cursũ incitare uelit. Sũt qui suapte qdẽ sponte cessatores sũt egregij: cæterũ si à præceptoribus uerbis ad moneãtur, pudore suffusi, quoquo uolumus statim se inclinant, & hos uerbis magis corrigendos, quàm uerberibus ad honestatis studia impellendos existimo. Sũt uerò iuuenes adeò frontis perfrictæ, ut nec pudore natiuo, nec à præceptoribus obiurgati, id quod suarum partium est, præstent. Sunt adeò duri, ut nullis uerbis molliri queant: quos si quis liberalitate & pudore in officio cõtinere uelit, nihilo plus agat, quàm si Agazo asinum ad clitellas ferendas, ex timulare conetur. In hoc ergo adolescentũ genus, uirgis animaduertendũ est, & faciendum periculum, an metu tandem coacti, officium suum facere uelint: quod si actum esse uidebitur, rus, ut inquit Fabius, ablegandi sunt. Iam satis opinor liquet, quã toto, quod aiũt, cœlo isti iuuenũ corruptores errẽt, qui adolescẽtes quoslibet ex senis illius Terẽtiani sententia instituẽdos esse contendunt. Iam satis opinor cõstat, & istam impostorũ turbã, nõ parũ in caussa esse, quòd iuuẽtus hoc nostro seculo, adeò intolerabilis, adeò effrenata existat. Postremo, illud uel multò maxime iuuẽtutẽ nostrã tam intractabilẽ, tã immorigerã reddit, q̃d præceptores eã, uel nũq̃, uel admodũ raro ex literis sacris, quæ unæ, mores cũ omniũ hominũ, tum maxime iuuenũ fingũt, quæ aut Deo cordi, aut odio sint, q̃ Deus à nobis postulet, q̃ in proximũ collocãda charitatis sint officia, admonẽt. Pro-

Proinde, iuuentus nostra cæca, omnia sibi licere putans, in omne uitiorum genus trãsuorsum agitur. At uerò, cum hoc ultimum, uel multò maximum sit, ob quod iuuenes hoc nostro seculo, tam efferi sint: ego cum discipulos non parum multos instituendos, & habuerim et habeam, officij mei esse duxi, meis in primis, deinde uerò & alijs bonæ mentis iuuenibus, ut paruas, ita utiles & uiuendi & mores corrigendi, paræneses perscribere: an uel aliquos tandẽ in officio cõtinere poßim: & an quosdam, qui ab officio suo discesserint, in uiam reducere queam. Tradidi uerò, ut & id iudicem, præcepta & pietatis & ciuilitatis. Pietatis quidem, dum quid iuuẽtus Deo debeat, quæ Deo arrideant, quæ Deo displiceant, ostendo. Pietatis inquam præcepta trado, dum quæ iuuenis uitia fugere, & pietati aduersa sint scelera, quæ in proximum impendenda sint charitatis studia, & pietati cum primis amica sint officia, commonstro. Ciuilitatis uerò parænenses obiter asperſi, in quibus quæ cura sit corporis suscipienda, quid inter prandendum, quid inter cœnandũ iuuenem deceat, doceo, dum quid in alijs rerũ functionibus dextre obeũdis iuueni cõueniat præscribo. Enimuero, cum tu mi Matthia, is iuuenis sis, qui et uitæ integritate, & morum candore facile alijs ad rectè uiuendum, & mores formandos, uiuum exemplum esse poßis, & cum adeò luculenter, quæ in hoc libello præcipiũtur amplexeris, quæ uetãtur fugias, nõ malè congruiturum ratus sum, si hoc quicquid est libel-

li de moribus iuuentutis corrigendis conſcripti, ſub tui nominis auſpitio in publicum emitterem. Quod ſi forſitan libellus ille humilior uidebitur, quàm qui tibi iuueni adeò & ſtemmatis & uirtutibus claro dedicatur. Cogitabis, amantes non tam munera, q̃ animum illius qui largitur, ſpectare ſolere. At cum tu non minus amore mei flagres, atq; ego tui flagro, hoc munuſculum re ipſa quidem paruum, at ſi animum conſyderes, maximum boni æquiq; haud dubie feceris.

Vale Lipſiæ. Año M. D.XXIX.

DE INSTITVENDA VITA, ET CORRIgendis moribus iuuentutis, Paræneses.



IVVENIS In Academiã præceptori alicui creditus, omnes neruos intendat, ut duo illa assequatur. Vnum, ut in eloquentiæ studio promoueat. At cum eloquentiã dico, non inanem illum uerborum strepitum, non ambitiosum orationis fastum intelligo: sed totam Enciclopædian, id est, orbem illum artium optimarum comprehendo. Ita sane, ut iuuenis illa, quæ in quauis arte columnæ, & præcipua sunt, imbibat! Qua de re in præsentia à me nihil dicetur. Tum quòd Fabius Quintilianus, Erasmus ille Roterodamus, hæc iustis uoluminibus tractarunt, à quibus aliquid de comparandis studijs iuuentutis scribere, est Iliada post Homerum cõtexere. Tũ quod nostri instituti est ostendere, quibusnam moribus iuuentus perpolita esse debeat, & mores iuuenum admodum hoc præsertim seculo prauos & corruptos in melius instituere. Et illud alterum est quod discipulus apud præceptorem discat, nimirum ut moribus probatior quàm aduolauit, domum ad suos reuolet.

reuolet. Quæ duo Achillem à Phœnice optimi præce- 17°
ptoris optimo exemplo, non parum fœliciter edoctum fuisse, Homerus libro Iliados nono testatur, dum Phœnicem ita ad Achillem uerba facere introducit.

τοὔνεκα μὲ προέηκε διδασκέμεναι τάδε πάντα
μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων.

Quos uersus ego sic utcunq; uerto.

Huic me præmisit te cuncta ut illa docerem.
Cum bene dicendi uitæ quoque noscere normam.

Et illa sanè morũ cura uel præcipua esse debet. Quid enim obsecro refert, iuuenem, quamuis omni disciplinarum genere excultum existere, si parum Christianus, parum ciuilibus moribus sit præditus. Cum enim iuuenis uel hoc uno nomine præceptori ad bonas literas informandus detur, ut aut aliquando Rempublicam optimis moribus cõstituere, consilijs regere, prudentia cõseruare poßit: aut si hoc non contingat, ut nõ est cuiuis homini datum adire Corinthum, alia quadã ratione proximi commodis consulere queat. Meræ pestes Reip. erunt iuuenes, qui, utut im omni doctrinarum genere excellant, uita omnibus flagitijs inquinatißima existunt, qua nõ dici potest, quàm illis, quibus præsunt, offidant: cum, ut Plato inquit, tales ferè sunt subditi, quales ij, qui Reipublicæ clauo admoti existant. Neque uerò hic necesse est referre Antonios, Syllas, Marios, Catilinas, qui literis quidem omnibus sese exornarant: sed quia moribus non perinde probatis erant præditi, Rempublicam Ro. non parum uulnerarunt,

runt, Ciuium moribus non parum obfuerunt. Quod si, non Ciuiles Magistratus gerere contingat, non potest tamen non nocere is, qui literas nō cum morum integritate coniunxerit. Quid enim magni Ludi Magister, quàmuis literis ornatissimus, apud suos effecerit, si uita sit spurcissima praeditus? Quid praeceptor in publicis Academijs dignum laude id suae fidei creditis discipulis egere, nisi uitae quoq; sanctimonia suos docuerit? Pater utut literatus sit, Leonis (ut in prouerbio est) catulum educauerit, nisi moribus quoque suis ab omni parte integris, filio ad optimum uiuendi iter praeluxerit. Corrumpet pupillum tutor, si praeter literas nihil Christiano homine dignū in se ostenderit. Est enim ut corporū, ita uitiorū anī cōtagio: nā ut cōuictor scabiem conuictori facile adfricat, ita quoque morū lues non difficulter in animum aliorum serpit. Et id omniū maxime accidit, si is qui animi uitijs laborat, nobis & amicis praecedat, & plus quàm nos sapere & intelligere uideatur. Cuiusmodi parentes nostri sunt, é quibus huius lucis usuram accepimus. Cuiusmodi praeceptores animi parentes existunt, quibus ad humanitatē informandi creduntur iuuenes, utrique tales ferè formant illi liberos, hi discipulos, quales ipsi euaserunt. Hinc & illa paroemia uulgo iactatur, Mali corui, malum ouum. Nec huc malè quadrare uidetur illud Horatianum.

Fortes creantur fortibus & bonis
Est in iuuencis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam,
Doctrina, sed uim promouet insita
Rectiq; cultus pectora roborant.

Sub hæc morum cognitio adeò necessaria est iuuenibus, ut sine illis, eloquentia, Plinio iuniore teste, ægre discatur. Cum Eloquentia, Sapientiæ soror esse, et uelit & debeat, prauos hominum animos, cum uelis tū remis, refugit. Proinde, usu ipso comperimus, quàm raro aliquid pretium operæ in eloquentia, Germaniæ τῆς σοφίας studio faciāt ij, qui morum ueluti Megarēsium, ut in Prouerbio est, nullam rationem habent. Et ut aliquando usuueniat, ut malis moribus imbutus aliquatenus in illa copiose loquente sapientia progrediatur, id sanè tam eum ornat, quàm si quis optimum unguentum pixidi cœnosæ infundat, aut præciosissimos uniones uasculo limoso inserat. Nam quod Deus Opti Max. iam olim Ethnicos quosdam sceleratissimos etiam sapientiæ artibus perpoliuit, id ex singulari quadam Dei bonitate factum est, qui, ut de omnibus, ita & de Ethnicis, quamuis impuris, bene mereri uoluit. Cum uerò morum optimorum cognitio, & honeste dicam, an potius Christianæ uitæ ratio, iuuentuti adeò utilis, adeò necessaria quoque sit, putaui officij mei esse uitæ Christianæ iuxta morum corrigendorū præcepta meis, qui mihi ad humanitatem informandi crediti sunt, præscribere. Faciam uerò id q̃ possum paucissimis, ueluti digito commōstraturus, ad quæ nā iuuentus

iuuentus uitam & mores componere debeat. Enimuero, ut iuuentus rectè & honestè uiuat, sic futurum est, si quid pensi Deo, si quid pensi proximo suo persoluere debeat, si & quomodo corpus curandum, animus excolēdus sit, pspecta habuerit. Porro quid et deo & proximo iuuentus debeat, non aliunde rectius, quàm ex decem Dei Opt. Max. præceptis cognoscat, quæ subijciemus, ut in illis eu in speculo, quæ optima uiuendi ratio sit, perspiciat.

PRIMVM PRAECEPTVM.



Ni crede deo. Hoc est, ut Salomon in Gnomis suis interpretatur: Fide Deo toto corde, & prudentiæ tuæ ne innitare. Ne fide tua sapiētia. Time Deū, & recede à malo. Hic præcipitur iuuentuti, ut deo fidat, deum timeat, nec uelut ἄθεοι, quosuis Ethnicos turpiter uiuendo superet. Docetur hic, ut à Deo prosperum studiorum cursum petat: docetur iuuentus, ut se Deo totum, quanta quanta est, in manum, quod aiunt, det. Ita sanè nihil aduersi unquā ei oboriri poterit. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? inquit Paulus. Exigit ergo Deus hoc præcepto à iuuene, fiduciam, metum, amorem, spem.

PRAECEPTVM II.

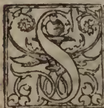
Non



On usurpabis nomen domini tui temerè. Hoc est, laudibus uehe & nomen & gloriam dei. Implora nomen Dei, confuge ad illud, uelut ad sacram, ut dicunt, ancoram. Et ut Psalmographus Psalm. 49. præceptum hoc exponit. Immola Deò sacrificium laudis, & redde altißimo uota tua. Et inuoca me in die tribulationis, & eruam te & honorificabis me. Huc facit illud Iohelis tredecimo. Reddemus uitulos labiorum nostrorum. Porrò, quid hic commemorem, quàm iuuentus nomen Dei temerè usurpet? Et ut alias nominis τῶ θεῶ καταχρήσεις omittam. Quid uerò referam de hoc? quod pleriq; nullum uerbum ferè faciunt, quin Dei nomen admisceant. Sunt qui adeò per nomen Dei iurare assueuerunt, ut illius desuescere sit difficillimum. Verùm, quàm utrisq; uanus ille & temerarius nominis Domini usus fraudi futurus sit, Moses ille nomotheta Exodi. 21. indicat, dum inquit, Non usurpabis nomē Dei tui frustra: nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomē Domini Dei tui frustra. Tu audis, quod exemplum in illum futurū sit, qui nomine Dei frustra utatur. Audis dominum, cum non insontem habiturum: hoc est, nō impune illi futurū, qui nomen illud τρισμέγιστον ore impuro temerè prophanet. Quod, si, ut autor Epistolæ ad Hebræos ait, horrendum est incidere in manus Dei uiuentis, saxeus es, quisquis non minis dei deterritus à temeraria nominis diuini usurpatione,

tione, Velis, quod aiunt, equisque refugis. Et quid hic commemorem de illis nominis Christi Seruatoris nostri blasphemis nebulonibus, qui ob rẽ, nec τρίχὸς ἄξίαν ut Græci dicunt, Christi paßionem, ut alicui exitio sit, imprecantur. In illos sanè publicis legibus meritò animaduertendum esset. Ecquid enim capitalius committi poßit, quàm paßionem Christi, quæ nobis omnibus saluti fuit, quæ, ut Græcis in Prouerbio est. Mare omnium bonorum existit, adeò scelestis imprecationibus conspurcari, detestari? Capitale est, si quis Imperatorẽ terrenũ maledictis adficiat. Ecquanto capitalius esse deberet, si quis τὸν χριςὸν, cui pater oĩa dedit in manus Iohan. 13. & cui data est potestas in cœlo & terra, Matt. ult. tantis probris adfecerit? Et ut maxime Magistratus ciuiles, in istos paßionis Christi blasphemos non animaduertant, Deus tamen ipse, id nunquã inultum dimittet. Sic enim in primo Regum libro, capite secundo proditum est. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum. Qui autem contemnent me, erunt ignobiles.

PRAECEPTVM III.



SAbbata sanctifica. Hoc est; diebus festis ferias age. Et quàmuis hoc præceptum de Sabbatis, quæ Iudæis sacra & fuerunt & sunt, loquatur: tamen nos de omnibus diebus festis accipere possumus, siue dies Sabbati, siue dies Dominicus, siue alius quispiam dies festus in hebdomade receptus sit.

Est ergo caput huius præcepti, ut dies festos sãctificemus: hoc est, sanctis studijs consecremus: sancta uerò studia sunt, precibus incumbere, contionibus Verbi diuini interesse, beneficia, quibus nos Deus immerẽtes per Christum ornauit, ornátq;, in animum reuocare, illi beneficiorum acceptorum ergo, nos gratos præbere. Et quid obstat, quo minus hic recenseam nobile illud dictum Gregorij Nazian. in sermone de ferijs Pẽtecostes. ἑορτάζομεν καὶ ἡμεῖς ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῷ πνεύματι, δοκεῖ δὲ ἢ λέγοντες τι τῶν δεόντων ἢ πράττοντες. καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἑορτάζειν ἡμῶν ψυχῇ τι θησαυρίσαι τῶν ἑστώτων καὶ κρατουμένων ἀλλὰ μὴ τῶν ὑποχωρούντων καὶ λυομένων καὶ μικρὰ σαινόντων τὴν αἴσθησιν. *Quæ sic transpono. Et nos feriamur, sed ita, ut spiritui uidetur: uidetur uerò, ut aliquid honesti & dicamus & faciamus. Et hoc est nostro, et sic Christianorũ more ferias agere, Animæ aliquid earũ rerũ, quæ consistunt, quæ durant cõgerere, sed non occupari rebus tempori cedentibus, et fluxis & parua quadam uoluptate sensui blandientibus. An nõ uerò Theologus ille paucis uerbis, quibusnam studijs dies festi traducendi sunt, docet? Vult, & id autore spiritu, ut ijs diebus quibus iustitiũ indictum est, honesta dicamus: hoc quid aliud est, quàm de rebus honestis sermones conserere de pietate, fide, spe, charitate. Nolo uerò, ut his de rebus iuuentus acriter digladietur, sed alter alteri cedat, sed præceptorũ & aliorũ, quibus sacræ literæ perspectæ sunt, interpreta-*

tioni,modo non ἀλαοσκοπία ſit, palmam deferat. Vult Gregorius, ut diebus feſtis,honeſtarum rerum functionibus diſtringamur. Ecquid uerò honeſtius facere poteſt iuuentus,quàm ſi oret, ſacris interſit, contionibus adſit.In quibus hoc non parum commodi iuuentuti attulerit, Nouum teſtamētum, uel ab Eraſmo traductū,uel in ſua natiua lingua in manibus habere, & locos à cordatis contionatoribus citatos requirere, requiſitos in memoriæ theſaurum recōdere. In memoriæ theſaurum recōditos, crebra uſurpatione in medium proferre. Et quod τὸ κεφάλαιον eſt, uitam ad locos illos inſtituere· Sunt quidē hoc noſtro ſeculo iuuenes pleriq; de ſacris literis mirè loquaces, ſed Εἴθε μοὶ ὥσπερ τὴν γλῶσσαν εὔστροφον ἔχουσι καὶ δεινὴν ἐπιδέσθαι λόγοις εὐγενεστέροις τε καὶ δοκιμωτέροις οὕτω ἔτι καὶ περὶ τὰς πράξεις ἠχολῶντο. Hoc eſt,ſed utinam ut linguam quidem ualde uolubilem habent, & adde ſermonibus honeſtis & probatis diſſerendum promptam,ſic & operibus uacarent. Sub hæc uult Grégorius ille, ut feſtis diebus bona,quæ non uetuſtatis iniuria corrumpuntur, parenius. Ecquæ illa ſunt?illa haud dubie, de qbus Chriſtus Matth.5. Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius,& omnia adijcientur uobis. Hæc prolixius tracto,quod ſciam iuuentutem nulla omnino cura orationis,ſacrarum contionum, & aliorum ſtudiorum, quæ diebus feſtis congruunt, diſtorqueri. Imò putant iuuenes,illos dies otio & ignauiæ datos, proinde

de nullo tempore magis prodeambulant, perpotant, quàm quo ab Ecclesia ferijs indictis à laboribus externis supersedetur. Sed ex illis quæ retuli, iuuentus, opinor quibus rebus dies festi dedicari debeant, liquidò intelliget.

PRAECEPTVM IIII.



Onora patrem et matrem, ut bene sit tibi, & longæuus sis super terram. Id est, parentibus obtempera, illos cole, metue, illis pro re succurre, coram illis caput aperi, adsurge, sine illos priores partes habere, obedi illis in omnibus. Sic enim Paulus ad Collos. 3. inquit. Filij, obedite parentibus in omnibus, hoc enim placet Deo. Porro, quod in præcepto additur, Si uis longæuus esse super terram, θελκτήριον ueluti est, quo iuuentus ad honorem parentibus habendum allicitur. Cum enim iuuentus ferè uitæ amore flagrent, Deus hoc præcepto uitam longæuam pollicetur, si erga parentes, pro eo, ac decet, adfecti fuerint. Vnde & Homerus Ethnicus libro Iliados. δ. scribit. οὐδὲ τοκεῦσι.

θρέπτα φίλοις ἀπέδωκε. μινυνθάδιος δὲ οἱ αἰών.

Hoc est, neq; parentibus præmia nutricationis rependit, breue ei æuũ erat. Hinc Salomõ, ut sacra prophanis misceam, inquit. Oculum, qui patrem fastidit, & matris imperium contemnit, corui iuxta flumen effodient, & uorabunt aquilæ. Huc refer illas nobiles ueterum Sapientum Gnomas, quibus iuuentutem

ad parentibus obtemperandum adeò diligenter cohortati sunt. Cuiusmodi est illud Pythagoræ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα. Id est, parentes honora. Cuiusmodi est & illud, nescio quo autore profectum.

Βούλου γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν
γονεῖς δὲ τίμα καὶ φίλους εὐεργέτει
Ἔλπιζε τιμῶν τοὺς γονεῖς πράξειν καλῶς
Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς ἱκανῶς βιώσεις
γηροβοσκῶν.
Τοὺς γονεῖς νόμιζε αὐτοὺς τοὺς θεούς. i.

Velis parentes ante omnia in honore habere, parentes quidem honora, & de amicis bene merere. Spera si honore adficis parentes, te facturum esse honeste, Dij maximi sunt, ijs qui sapiunt parentes. Commodo uiues, si parentes senio cõfectos nutrias. Existima tibi ipsi parentes Deum loco existere. Huc facit illud Ciceronis lib. Offi I. In ipsa autem cõmunitate sunt gradus officiorum, ex quibus quid cuiq; præstet intelligi poßit. Et prima Dijs immortalibus, secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua cæteris debeantur. Adhæc, ut iuventus parentibus obtemperet, illos uicißim si usus poposcerit, alat, et bruta animantia eam extimulent. Nam Plinius ita de Ciconijs scribit. Ciconiæ nidos eosdem repetunt, genitorum senectam inuicem educant. Et de gliribus quóq; ita ait. Glires genitores suos fessos senecta alunt, insigni pietate. Cæterum hoc præceptum non tantum à iuuentute exigit, ut parentibus, ex quibus lucis huius

primor-

primordia sumpsit, honorem habeat: sed etiam Magistratibus obediat, illos colat, metuat. Nam & illi parentum numero sunt, ut qui non secus atq; parentes, ut res & publicæ & priuatæ singulorum in tuto collocentur, sedulo prospiciunt. Huc refer illud Pauli ad Rom. 13. Omnis anima potestatibus excellētibus subdita sit &c. Huc facit illud ex Epistola Petri priore, capite secundo. Proinde subditi estote πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει. Exigit hoc præceptum, ut iuuentus uiros maiores natu, honoret, ueneretur, amet, obseruet. Vnde Paulus in Epistola ad Timoth. priore capite quinto. Seniorē ne sæuius obiurges, sed adhortare ut patrem. Et Cicero Ethnicus lib. Offi. 1. inquit. Est igitur adolescentis maiores natu uereri, ineuntis enim ætatis inscitia senum constituenda & regenda, prudentia est. Huc facit & illud Iuuenalis Satyra. 13.

Improbitas illo fuit admirabilis æuo
Credebant hoc grande nephas & morte piandum
Si iuuenis uetulo non assurrexerit, & si
Barbato cuicunque puer licet ipse uideret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.
Tam uenerabile erat præcedere quattuor annis.

Sub hæc iuuentus in hoc præcepto quarto docetur, ut præceptoribus animorum, ut Fabius inquit, parentibus quibus ad bonas literas informanda credita est, honorem tribuat, illos colat, metuat. Nam si carnales parentes, qui liberis de uictu prospiciant, honorandi sunt: meritò & præceptores honorantur, qui

de animi discipulorum pabulo interdiu noctúque distorquentur. Si parentibus corporis honor debetur, quod in lucem liberos ediderint: meritò & honor præceptoribus debetur, ut qui id quod parentes progenuerunt, honestis & moribus & literis formant, ne bestiæ magis quàm hominis simile existat. Celebres enim sunt illi uersiculi Poëtæ.

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est.
Pectora mollescunt, asperitásque fugit
Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Honorandi sunt parentes, quod infantiæ nostræ molestiam pertulerint: honorantur & meritò præceptores, qui in animo rudi discipulorum erudiendo, Iesu bone, quantum molestiæ, quantum laboris deuorant: honore adficiendi sunt parentes, quòd uitæ nostræ autores sunt: honore adficientur & præceptores, qui uitam à parentibus acceptam, ita instituunt, ut & nobis ornamento, & alijs usui esse posßit. Ideò uerò nos Deus uita potiri patitur, ut uita nostra aliorum comparemus commoda. Iam uerò cum non aliter sit atque dixi, iuuentus certo animum suum inducat credere, quod ut Dominus ὁ παντοκράτωρ ut puto eum, qui ut Solomon inquit, patrem adfligit, id est, non honorat, persecuturus sit. Exemplũ habes in Absolone, ita quoque non parsurus sit ei, qui parentem animi, hoc est, præceptorem adfligit, id est,

nullo honore dignetur. Quid ego hic exempla uetera commemorem? cum nusquam non exempla uel hodie obuia sint. Videmus enim istos præceptorum uituperones & famæ & rei familiaris naufragium incidere: uidemus plerisque mala morte citius opinione occumbere: uidemus istos ita ab alijs uituperari, cõtemni, ignominiã adfici, ut præceptores uituperarunt, cõtempserunt, ignominia adfecerunt. Cum si qui istorum contemptorum, animi parentum liberos sustollant, eos erga se experiuntur, quales olim ipsi erga præceptores fuerint. Et sunt quidem hæc mala, quæ retuli πρόσκαιρα, sed nulli dubiũ sit, Deum quoque in futuro seculo, illam τὴν ἀπειθίαν, illam rebellionem discipulorum aduersus præceptores impunitam non dimissurũ. Et ut iuuentus propensioribus animis parentes, tam corporis quàm animi obseruet, moueat eam exemplum Christi, qui ut Lucas scribit, descẽdit cum parentibus, & erat subditus illis. Moueant eam exempla Ethnicorum, qui adeo pij, adeo religiosi in suos præceptores extiterunt. Et ut ex omnibus unum adferam: non obscurum est ex Homero, quam Achilles ἕρκος ἀχαιῶν Phœnicem præceptorem, & ante hac & legatũ ad se ab Agamemnone missum præ cæteris honorifice tractarit. Nec clam esse arbitror quã Phylliridem, cui ut cytharæ pulsandæ artem disceret commissus erat, Achilles obseruarit, coluerit, metuerit. Sic enim de illo inquit poëta Elegiographus.

Phyllirides puerum cytharæ proficit Achyllem

 Atq;

Atque animos molli contudit arte feros
Qui toties socios, toties exterruit hostes.
Dicitur annosum pertimuisse senem
Quas Hector sensurus erat poscente magistro
Verberibus iussas præbuit ille manus.

De illo & Iuuen. Saty. 7. scribit.

Qui præceptorem sancti uoluere parentis.
Esse loco, metuens uirgæ cum grandis Achilles
Cantabat patrijs in montibus &c.

Iam si Achilles rex tantus, Phœnicem præceptorem suum adeò honorauit, adeò coluit, quantum obsecro dedecus est iuueni, cum Achille, ne tantulum quidem comparando, se aduersus præceptorem suum, tam honorificum, tam irreligiosum præbere. Si fecit rex ille Ethnicus, quanto magis faciet iuuenis plebeius. Et ut maxime quis patritius sit, communibus tamen baptismi sacris inauguratus est, quæ ei aurem, ut in Prouerbio est, uellent, ut præceptori honorem habeat. Achilles Ethnicus etiam Cytharœdum metuit, obseruauit. Et iuuenis Christianus præceptorem suum qui docet eum,

Μύθωντε ῥητῆρ' ἔμμεναι πρηκτῆρατε ἔργων.

Hoc est.

Et bene dicendi & uiuendi noscere nornam, nō metuet? nōn obseruabit?

Sed nos immensum spacijs cōfecimus equor.
Et iam tempus equum spumantia soluere colla.

PRAE-

PRAECEPTVM V. 177



E occidas. Hoc est, neminem manu occide, nemini inuide, neminem uerbis probrosis incesse, nemini succense. Nam sic hoc præceptum ipse Christus Matth. 5. exponit, Audistis quod dictum sit ueteribus, non occides: quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quisquis irascitur fratri suo temerè, obnoxius erit iudicio. Quicunq; uerò dixerit fratri suo Racha, obnoxius erit concilio. Quisquis uerò dixerit fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Exigit ergo hic à iuuentute Deus, ne homicidium perpetret, ut quod Deus non unquam inultum patietur. Exemplum habes in Cham Gene. 4. Exigit, ut iram frenet. Vnde ad Ephes. 4. inquit Paulus. Irascimini, & ne peccetis, sol nō occidat super irã uestram. Et ut prophana sacris admisceam, Poëta quoque inquit.

Vince animos irámque tuam qui cætera uincis.

Et rursus.

Pertinet ad faciem rabidos compescere mores
Candida pax homines, trux decet ira feras.

PRAECEPTVM / VI.



On sis adulter. Id est. Tu quātus quātus es, & corpore & animo, ne adulterio te conspurca: ne corpus libidinibus æstuet, ne mens cupiditatibus uenereis ardeat, oculos, manus cōprime Nam sic Christus Mat. 5. præceptum hoc exponit. Audistis, quod dictum fuerit antiquis: non committes adulterium, at ego dico uobis, quod quicunq; aspexerit uxorem alterius ad concupiscendum eam, iam adulterium cum ea commisit in corde suo. Atque hic audit iuuentus, Deum summam castimoniam exigere. Audit libidinem omnem, siue illa adulterio, siue scortatione fiat, prohiberi. Et ut de scortatione pauca dicam, hac sane nulla maior, nulla turpior pestis homini accidere potest, ut quæ totū hominē adeo cōmutat, ut nō cognoscas eūdē esse. Testis est Dauid, quo nemo magis masculus, nemo cordatior erat, at is, ubi turpissimæ libidinis æstu exardet, adeo sui dissimilis euadit, ut uere de illo, uerbis paucu'is cōmutatis dicere posses. O quantū mutatus ab illo es Dauide: usque adeo uerum illud Ozeæ. 4. Fornicatio, & uinum & ebrietas, auferunt cor. Accedit huc quod cum Deus Opt. Max. præcipiat, ut corpori nostro suum honorem, qui est ὁ ἁγιασμὸς, ut Paulus inquit, & puritas indelibatum seruemus. Is qui scortatur in corpus suum peccat. 1. ad Corinth. 6. hoc est, corpus illo suo honore fraudat. Quid uerò commemorem, quantum τὸν δάθον, ut in Græcorum prouerbio est, malorum scortatio cum omnis generis,

ris, tum liberalibus artibus addictæ iuuentuti adportet, nimirum patrimonij profusionem, famæ dispendiũ uirium corporis eneruationem, innumera morborum agmina, morbum regium, quem plerique Gallicum adpellant, morbum testicularem, φθίσιν: nõ raro enim compertum est iuuenes non parum multos, qui se scortationi dederant, acceptis ab anicis, imò inimicis potius philtris, contabuisse. Taceo, quod nihil scortationi, cum literis commertij sit, id quod etiam Poëtæ miri rerum omnium adumbratores in hoc designarunt, dũ & Palladem è cerebro Iouis natam, & Musas uirgines esse, confinxerunt. Quod si hæc quæ commemoraui, iuuenem à scortationis studio non absterreãt. Absterreat illud q̃d Deus nõ ullũ ferè peccatũ grauius, puniat q̃ scortationẽ. Quid obsecro Sodomã & Gomorram urbes florentißimas adeo in cinerem redegit, ut ne ruina quidem superfit? quid illarum urbium incolas, æternis cruciatibus destinauit? scortatio & stuprum. Sic enim inquit Iudas in Epistola sua. Sicut Sodoma & Gomorra, & ijs finitimæ ciuitates, quæ ad consimilem modum cum illis stupris inquinatæ fuerãt, proposito sunt exemplo ignis æterni pœnam sustinentes. Cur uerò Dominus uiginti tria milia hominum, ex populo Israëlitico, uno die occidit? scortationis stupri ergo. Sic certe Paulus in epistola ad Corinth. priore. ca. 14. inquit, Neq; stupris inquinemur, sicut quidã illorum stupris polluti sunt, & cõciderunt uno die uiginti tria milia. Absterreãt iuuentutem à scortatione scripturæ

pturæ Sacræ, quæ tam crebro & prohibent & pœ-nam huic libidini propositam certò adfirmant. Paulus. 1. ad Corinth. 6. Fugite scortationem inquit. Et ad Thessal. quarto. Hæc est uoluntas Dei (arrigat aures iuuentus) sanctificatio uestra, ut abstineatis à scorta-tione, & sciat unusquisq; uestrũ, suũ uas poßidere cũ sanctificatione & honore, nõ cũ adfectu cõcupiscen-tiæ, quemadmodum & Gentes, quæ nõ nouerunt Deũ Salomon cap. 5. Stillans fauus est scorti os, & mollius est q̃ oleũ collũ eius, uerùm postrema amara sũt uelut absynthium, & acuta ceu gladius: proinde fili auscul ta mihi, nec à sermone meo discede, uiam eius procul fugito, nec accede ad fores ædium eius. Porro, pœnã propositam ostendit Paulus ad Corinth. 6. Neq; scor-tatores neque adulteri, regni hæreditatem accipient. O scælus abominandum, o scælus iuueni, cum remis tum uelis fugiendum. Audis scortatores regni æterni hære-ditate priuari: hoc est, perpetuis inferni tenebris addi-ci. I nunc & scortare. At inquiet aliquis, quinam hoc malum tam detestabile fugere possum? Audi, ut fugias hoc primum remedium erit, si à Christo Opti. Max. quotidie intimis precibus contẽderis, ut pudicitiæ tuæ florẽ illibatum conseruet, si Christum ex toto pectore rogaueris, ut te à turpißimo libidinis incẽdio liberet, tum sanè Christus, ut est erga pudicos animo propen-sißimo, in te efficiet, ut nullo prorsus scortationis ar-dore inflammeris. Audi obsecro, quid dicat Salomon cap. 2. Eripiet item sapientia, id est, Christus qui est sa

pientia

pietia à Deo. 1. Corin. 2. à muliere aliena, quæ te blanditijs uenditat, & relicto pristino marito, pacti diuini obliuiscitur. Vt scortationem effugias, & illud effecerit, si otium, ut omnium malorum, ita unicum scortatiõis seminariũ fugeris, noti sunt isti uersiculi Poëtæ.

Otia si tollas, periere cupidinis arcus
Contemptæq; iacent & sine luce faces
Queritur Aegysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.
Quàm platanus riuo gaudet, q̃ populus unda
Et quàm limosa, Canna paustris humo
Tum Venus otia amat, finem qui quæris amori
(Cedit amor rebus) res age tutus eris.

Est & celebris uox senis illius Terentiani conquerentis de amoribus filij. Ex nulla alia re istud, nisi ex nimio otio uenit. Tum si ab hoc malo immunis esse uis, illorum contubernia cane peius & angue odi, qui in scortis malè audiunt: ut enim corporis, ita & animi uitia contagio serpunt in uicinum. Vnde illud Senecæ in libro de ira tertio, quod utinam iuuenes non legerẽt solum, uerumetiam mentibus insculperent, Sumuntur inquit à conuersantibus mores. Et ut quædam in contactis corpore uitia transiliunt, ita animus sua mala proximis tradit. Ebriosus conuictores in amorem uini traxit. Impudicorum cœtus fortemque & si liceat uirum emollit. Porro, nec illud parum ad uitandum hoc scelus fecerit, si prospexeris, ne te illis adiungas, qui nil nisi de scortatione, de stupris blatterant. φθείρουσι ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Id est,

Corrumpũt bonos mores colloquia praua. Quem uersum & Apostolus Paulus priori ad Corinth. Epistolæ inserere dignatus est. Deniq; si scortari noles, occasionem scortandi fugito. Proinde Paulus dicit. φεύγετε τὴν πορνείαν. Id est, Fugite scortationem. Ecce fugam, & hoc malum à nobis propulsare, admonere uult. Exemplum est nobis Ioseph, qui ne turpi amore uxoris Pharaonis accenderetur, eam quòad eius fieri poterat, fugiebat. Flamma, inquit Comicus quidam, fumo proxima est. Si libidinis flamma inflãmari nõ uis, & loca & homines fuge, à quibus ad hoc uitij incitari potes. Nã ut Salomon inquit, ut fieri nequit, quoniam adurat ueste, quisq; ignem in sinu fouerit: & pedes haud dubie læserit, quisquis supra carbones incesserit. Ita, quisquis ad alterius uxorem adcesserit, quisquis attigerit, feret infortunium. Et quod penè præterieram: à scortatione alienus esse uis, cura, ut immodestam & uini & cereuisiæ ingurgitationẽ, id est, ebrietatem uites. Notum est illud Valerij. Vẽter uino æstuãs facile in libidinem despumat. Notum est illud poëtæ. Vina parant animos Veneri.

Et hæc quidem, quæ hactenus dixi, ad scortationem pertinent: quid uerò de adulterio dicã, quod ut à scortatione non nihil diuersum est, ita non minus malorum inuehit, non minus Deo aduersum existit, non minus pœnæ homini creat. Dicit enim Paulus. Neq; scortatores, neq; adulteri regni hæreditatem accipient: sed de hoc alias. In præsentia satis sit iuuentuti commonstrasse,

se,

se, q̃ turpis, q̃ omnibus malis referta, q̃ Deo odiosa res sit scortatio, satis est me ostendisse, malum hoc diuina gratia & alijs honestis functionibus expugnari posse Faxit Christus ut hoc scelus quàm est detestabile, tam iuuentuti exosum reddatur, Amen.

PRAECEPTVM VII.



On furtum facias. Hoc *est, bene merere de proximo tuo, illius bona ne compila, ab usuris illicitis tibi tempera. Huc facit illud* Pauli, *Qui furatur, non amplius furetur, magis autem operetur, laborando manibus quod bonum est, ut poßit impartire ei, qui opus habuerit.*

PRAECEPTVM VIII.



On loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. Hoc est, neminem falso testimonio opprime: ne in testem uocatus, contra proximum circumueni, claram proximi tui famam ne obscura, ne obtrectatiōibus, ne calumnijs indulgeto. Hic *exigit à iuuentute* Deus, *ut ueritatis amore teneatur, mẽdacij odio capiatur. Sic enim* Paulus. *Quapropter, deposito mendatio, loquamini ueritatem quisq; proximo suo, quoniam sumus inuicem membra.* Hic *exigit* Deus *ut iuuentus uitium illud proximo obtrectandi, uel clam uel aperte, hoc seculo proh dolor adeo uulgatum in omnibus circulis, conuiuijs, prandijs, cœnis fugiat. Id quod ut iuuentus faciat præter edictum* Dei,

etiam

etiã illud ab ea impetrauerit, quod in proximo nihil damnare, nihil maledica lingua percerpere potest, qn illum, qui proximum ita labi, ita errare patitur dãnet, lingua petulanti incessat: damnas illum quod non insi gniter doctus est: sed heus tu an non damnando proximum, damnas Deum, qui pro suo consilio, unicuiq; impartit id quod uult? Obtrectas huic quòd iam hic, iã alibi lapsus sit, at illa obtrectatione insultas Deo, cui stat quilibet & cadit, ut Paulus ad Romanos scribit Obtrectas huic, quod non opibus abundet: obtrectas igitur & Deo, à quo paupertas proficiscitur, Ecclesiastici undecimo. Bona & mala, uita & mors, paupertas & honestas, à Deo sunt. Breuiter, quid de ullo homine malè prædicare potes? quin malè prædicando de homine, & de Deo omnium rerum autore prædicas. Quid quod? cum nemo, ut Poëta ille Ethnicus, inquit, sine uitijs nascatur: qua nam fronte, proximo obtrectare audes, qui in te tam multa obtrectationi, si ea licita esset, exposita ostẽtas? Insanũ putas, si claudus loripedẽ derideat, de illo male prædicet. Cur non etiã insanum putes, si tu eiusdem, quod aiunt, cum proximo monetæ, in proximo tuo insectando, tam ridicule, tam uirulente declamas. Accedit huc, quod iuuentutem uel cum primis ab obtrectandi studio abstrahat, nempe quod sacræ literæ, hoc uitium adeo execrãtur, adeo detestantur, adeo interdicunt, Leuitici nono inquit Dominus. Non eris criminator, nec susurro im populis. Prouerbiorum uigesimoquarto. Cogitatio stulti, peccatum

catum est, & abominatio hominum detractor. Paulus ad Romanos primo: Inter τοὺς ἀσεβεῖς καταλάλους, id est, obtrectatores quoque numerat. Denique ab hoc uitio iuuentutem absterreat, quod Deus obtrectandi studiũ grauißimè puniat. Cuius exemplum in historia Susãnæ Danielis decimotertio memoriæ proditum est.

PRAECEPTVM IX. & X.

Non concupisces uxorem proximi: nõ desyderabis uxorem proximi, non seruum, non ancillã, non bouem, non asinum, non omnia quæ illius sunt. Hoc est, ne bonorum proximi tui cupiditate flagres: ne opta tibi bene esse, etiamsi proximo sit male: ne inuide proximo & honestam & pudicam uxorem, bene educatos liberos, fidelem & sedulam familiam, & ut ἀποτόμως dicam, præceptum hoc exigit, ne quis cupiat omnia sibi ad nutum fluere, etiamsi proximus extrema paupertate distorqueatur. Neque uerò Christianum est, quod impius ille apud Terentium gannit: Omnes sibi melius esse malunt quàm alteri, imò omnes alteri melius esse maluerunt, quàm sibi. Charitas enim Christiana non quærit quæ sua sunt: sed quæ aliorum, prima ad Corinthios decimotertio.

Perora-

PERORATIO.



X his decem præceptis opinor, iuuẽtus didicit, quid nam Deo, quid nam proximo debeat. Debet uerò Deo fidem, ſpem, charitatẽ, religioſam nominis eius uſurpationem, Sabbatorũ eius ſanctificationem. Proximo debet charitatẽ, quæ eſt totius legis ἀνακεφαλαίωσις. Iam, ut mea refert ſententia, iuuentus tenet, quæ uita Deo cordi, quæ odio ſit: qui mores Chriſtianũ redoleant, qui paganũ reſipiãt. Cæterum cum Deus Opt. Max. hominem ex corpore & animo conſtituerit, me pretium operæ futurum reor, ſi id quod etiam in principio recepi, paucula quædam præcepta de cura, tam corporis quàm animi, præſcripſero. Tum nec abs re erit, ſi & in pleriſque alijs rebus, quid dignum ſit iuuenibus oſtẽdero. Enimuero cum corpus certis partibus conſtet, q̃ poteſt fieri breuißime, curam τὴν πρέπουσαν partium corporis, non omnium quidẽ, ſed præcipuarum, commonſtrabo. Et primum omnium, qualis cura totius corporis iuuenem deceat. Ouidius his uerſiculis, ut eruditißimè, ita breuißimè complexus eſt.

Munditiæ placeant, fuſcentur corpora campo
Sit bene conueniens, & ſine labe Toga.
Linguáq; nec rigeat, careant rubigine dentes,
Nec uagus in laxa pes tibi pelle natet.
Nec malè deformet rigidos tonſura capillos
Sit coma, ſit docta barba reſecta manu.

Et nihil emineant, & sint sine sordibus ungues.
Inque caua nullus stet tibi nare pilus.
Nec malè odorati sit tristis anhelitus oris
Nec lædat nares uirque paterque gregis
Quàm sæpe admonui, ne trux caper iret in alas
Quid si præcipiā, ne fuscet inertia dentes
Oráque suscepta mane lauentur aqua.

VT OCVLIS VTI IVVE-nis debeat.

¶ Ne paßim, ut Salomon, inquit, uagentur oculi: sed rectè te præcurrant.

QVALIS CVRA MANVVM iuueni habenda.



Anus sordibus careant. Et ut Poëta dixit: Et nihil emineant, & sint sine sordibus ungues. Dum iuuenis cum uirò aliquo graui colloquitur, manus compositas habeat, nec ut rusticis ferè in more est, inter colloquia aut manibus gesticuletur, aut è mitra plumas, si quæ insederint, carpat.

QVAE PEDVM CVRA IV-uenem deceat.



Nter colloquendū iuuenis pedes coniunctos habeat, nec more ebriorū huc illuc uacillet, id quod moniturus non eram: nisi & id iuueni ornamento esse, satis certò scirem. Aliorum

membrorum τῶν δευτέρων & curam, in præsentia non referam, tum quod infiniti laboris futurum est: tum quod membrorum primariorum curã τοῦ νεανίου ἀξί-αν. ostendisse, satis duco. Cum uerò & non parũ referat, quonam incessu utatur, et de illo pauca subijciam.

INCESSVS IVVENE dignus quis.



Ecta incede, & uiæ tuæ rectæ sint: nec declina ad dextram nec sinistrã, deflecte malo, hæc Salomõ. Cur enim non ex illo potius quàm alio scriptore, iuuentutis mores formem? ut qui spiritu Dei adflatus: Gnomas Christianæ iuuẽtuti sẽper in sinu gestandas, imò ediscendas potius edidit. Huc refer & illud Ciceronis ex libro Officiorũ primo. Cauendum est autem ne aut tarditatibus utamur ingressu mollioribus, ut similes pomparum ferculis esse uideamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates: quæ cum fiunt, anhelitus mouentur, uultus mutantur, ora torquentur. Ex quibus magna significatio fit non adesse constantiam.

QVALIS CVLTVS, IVXTA VEstitus corporis iuuenem ornet.

Cvm non parum referat qui cultu, pariter & uestitu corporis iuuenis utatur, libet & de utroq; pauca subijcere.

Sint procul à nobis iuuenes ut femina compti

Fine

Fine coli modico, forma uirilis amat
Forma uiros neglecta decet.

De uestitu iuuentutis non est quòd multa præcipiam, cum tot ferè genera uestitus sint, quot rationes existant: proinde hoc admonuisse satis sit, ut iuueni uestitu se digno ornet. Et hoc unum cum primis curet, ut membra uirilia obtecta, & ab hominum obtutibus remota sint: quæ enim, inquit Cicero in libro Officiorum primo, natura occultauit, eadem omnes qui sana mente sunt, remouent ab oculis, ipsique necessitati dant operam, ut quàm occultissime pareant. Hæc ille. Sed quid hodie pro pudor fit? Ecce, iuuenes perfricta fronte, corā honestissimis puellis, coram integerrimis matronis, coram ipsis etiam præceptoribus, membra illa uirilia impudentissimè ostētant. Et ubi à præceptore admonentur, ut illa obtegāt, nescio quot paralyses ei imprecantur: in hos sanè Cynædos Academiarū moderatores, uel grauissime animaduertere deberent. Indignum enim est iuuentutem in tanta inuerecundia adolescere: indignum est illam inuerecundiam inultam existere.

QVALES MORES IN MENSA IUUENES DECEANT.



Vm plerique iuuenes adeò ineptè, adeo rusticè se inter prandendum, iuxta cœnandum gerant: proinde & de mensæ moribus pauca præcipere duxi. At qui mores inter cibum capien-

dum iuuenes ornent. Ouidius paucis uersiculis scitissimè complexus est.

Carpe cibum digitis, est quidam gestus edendi,
Ora nec immunda, toga perunge manu
Neue diu præsume dapes, sed desine citra
Quàm cupias, paulo quàm potes esse minus.

Et ut obiter quoq; hoc admoneam, iuueni inter prandendum, cœnandum, commessandum, ebrietatem fugiendam esse. Tum quod literæ sacræ eam Christianis interdicant. Sic enim Lucæ 21. Christus inquit: Cauete, ne grauentur corda uestra crapula & ebrietate. Et Paulus ad Romanos decimotertio inquit: Tanquam in die compositè ambulemus, & commessationibus et ebrietatibus. Tum quod nulla res sit, quæ plus malorum iuuenibus adportet. Hinc enim, ut Plinius scribit, pallor & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus effundentes plena uasa. & (quæ sit pœna præsens) furiales somni & inquies nocturna. Salomon in Gnomis suis: Vinum, inquit, subsannatores facit, & tumultus ebrietas. Verùm quod omnium malorum ultimum est: Ebriosos Paulus regni Dei hæreditatem non consecuturos, in Epistola ad Corinthios priore, capite sexto scribit. Et hæc quidem de ebrietate fugienda παρέργως iuuentutem admonitam uolo. Quod si bibere uolet, ita bibat, ut officium præstent mensq; pedesq; suum, sic enim Ouidius in primo artis, sed cur non alios quoque illius Poëte uersiculos refero?

Iurgia, inquit, præcipue uino stimulata caueto
Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion stultè data uina bibendo
Aptior est dulci mensa merumq; ioco.

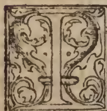
Atque utinam iuuentus studiosa Romuli regis illius Romanorum exemplum inter bibendum emularetur: qui, ad cœnam à quodam inuitatus, cum non ita multum bibisset, quia postridie negotium haberet, ei dicunt, Romule, si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Tum ille: Imò uerò carum, si quantum quisque uolet, bibat, nam ego bibi quantum uolui. Quod si iuuentus sobrias, ut æquum est, compotatiunculas adornauerit, & inter prebibendum aliquid serij agat, ne & hoc tempus frustra adfluat. Nimirũ iuuenis præbibiturus suo compotori, uersiculo aliquo ex tempore conficto præfetur. Et ut docendi gratia exempla pauca subijciam.

FORMVLAE PRAEbibendi.

HOc tibi τὸ χάριτος poclum do chare sodalis.
Vel sic.
Præbibo quicquid id est pocli studiose Iacobe.
Vel sic.
Iam bibo, deinde statim me Petre sequare bibendo. Vbi is cui præbibitur, respondere poterit uersiculo quoque, eiusdem farinæ, hoc est, extemporario.

Et hoc quidẽ uel pentametro, uel si potest, hexametro.
Sit fœlix faustum Petre diserte tibi.
Vel sic.
Sit fœlix, charus potus utriq; tuus.
Vel sic.
Accipio oblatum pergrato pectore poclum,

QVIBVS DE REBVS IVVENTVS imter cibum capiendum confabulari debeat.



IN mensa iuuenes nec omnino muti sint, nec nimium loquaculi: siquidem illud tristis, hoc stolidæ mentis inditium est. Quod si uerò loqui uolent, de rebus honestis, & illis è quibus tã ipsi quàm alij conuictores meliores abeant, loquantur. Et ut syluam quandam sermonum, qui iuuenes inter edendum deceant commonstrem. Aliquando de nomẽclaturis ferculorum, quæ in mensam apponuntur, inter se sermones conferant Aliquando de uarijs potus generibus confabulentur. Neq; uerò ἄτοπον fuerit, illa, quæ interdiu uel à præceptoribus audiuerunt, uel priuatim suo Marte legerunt, ueluti cõtentionis malum in medium conijcere, & aliorum quoque de illis sententiam inquirere. Nõ ineptum fuerit & de carnium uarietate, salubritate, facili digestione differere Nimirũ aues imbecillius alimentũ sufficere q̃ quadrupedes, præsertim quàm sues, sed cõcoctu facilius. Aues iuniores ueteribus humidiores existere, iuxtà co

ctu faciliores, tum alimenti ualidioris. Anseris carnẽ plurimũ superfluitatis in humano corpore relinquere, ægre concoqui. Præterea carnem suillam ualidam quidem esse: sed ex illius esu alimentum contrahi & glutinosum, & haud facile dißipatu. Ouillam carnem superfluitatibus redundare, maliq; succi esse. Bubulam carnem, atram bilem parere. Leporinã carnem craßi succi existere. Cerui carnem duram coctuq; difficilem præbere alimoniã. Hæc & huiusmodi, quæ cum alias, tum in Paulo Aegineta traduntur. Inter comedendum producere admodum & decorum & utile erit: tum si quis quid de hac uel illa aue, de hac uel alia fera, de hoc uel illo pisciũ genere, quod memorabile sit, uel legerit, uel audiuerit exponat. Cuiusmodi est illud Martialis (Exẽpla enim pauca, ut iuuentus ad similia & obseruanda & promenda acuatur, adferam)

Inter aues Turdus, si quis me iudice certet
  Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Sic eiusdem est illud de Ansere

Hæc seruauit auis Tarpeia templa tonantis.
  Miraris, nondum fecerat illa Deus.

Sic Plin. de uulpe scribit, animal esse solerti auditu, ut quod aure ad glaciem adposita, coniectet craßitudinem gelu. Sic de ceruis scribit, quòd cum erexerint aures, acerrimi auditus, cum remiserint, surdi existunt

lum craßioris. Huc accerse & colloquia de ouis, Gallinarum, phasianorumq; oua prima existere. Sorbilia melius descendere, & gutturis asperitatem lenire, reliqua omnia coctu difficilia existere. Porro fricta in sartagine omnium peßima esse. Ad hæc & de uini generibus pariter, quod uinum alio præstantius, quod magis nutriat, iuuentus confabulabitur. Sic nullum non uinum nutrire, sed rubicundum magis. Cæterum rubicundum uinum non boni succi esse, dulce nutrire quidem, sed stomacho inimicum existere. Acerbum, ut stomacho gratum sit: ita non facile transmitti, ac minus alere, & id multo minus, si album existat. Sub hæc inter comedendum & illud non absurdum erit, si iuuentus inter se colloquatur, ubi Virgilius, uel Theocritum uel Homerum uersibus suis expresserit. Cuiusmodi est illud (ut & huius rei gustum quendam præbeam) apud Virgilium in Eglogis.

Vt uidi ut perij, ut me malus abstulit error.

Quem uersiculum ex Theocriti Idyllio appositißime traduxit.

ὡς ἴδον ὡς ἐμάνην μοι πὲρὶ θυμὸς ἰάφθη.

Cuiusmodi est &, ille uersiculus Egloga. 3.

Necdum illis (de poculis uerba faciens) labra admoui, sed condita seruo.

Quem ex Theocriti illo in Idyllio primo bellißime deriuauit.

οὐθέτίπω ποτὶ χεῖλος ἐμὸν θίγεν ἀλλ᾽ ἔτικεῦται

Est apud Virgilium in. 2. Aeneidos Periphrasis ueniẽ-

tis noctis

Vertitur interea cœlum & ruit Oceano nox
Inuoluens umbrà magna terrámque polumq́;.

Hanc periphrasim ex libro Illiad. Homeri θ. *transtulit, uersus* Homeri *sunt*

ἐν δ' ἔπεσ' ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο
ἕλκον νύκτα μέλαιναν· ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν

Et quod penè oblitus eram, inter comedendum de sacris quoq; literis iuuenes conferent, & in memoriā reuocabunt, ea quæ à eruditis contionatoribus audiuerunt. Conferent inter se locos quosdam Pauli, qui prima fronte pugnare uidentur. Pluribus moneo, qualibus sermonibus iuuentus inter edendum utatur, idq; hoc nomine quod exploratum habeā, q̄ friuolis, q̄ obscuris sermonbus omnia prandia, omnes cœnæ, omnes commessationes iuuenum perstrepant. Quotus enim quisque uel Latinæ loquitur? quotus quisque inter prandium, inter cœnam, uel uerbulo rerum, quarum modo mentionem inieci, meminit? Optimus ferè conuictor est, qui quàm spurássima euomat. Bellus conuiua est, qui non nisi Bacchum, Venerem, & nescio quæ alia μὴ καθήκοντα, *ut Pauli uerbis utar, effútit. Cæterū cum Dominus de quolibet uerbo otioso à nobis rationem exacturus sit Matth. 12. curabit iuuenis, ut sermonis rationē habeat, & nihil* [illegible]

dum est, sed ubiubi erit iuuenis, ne quid pestilens, ne quid spurcum euomat, prospexerit. Sic enim Paulus ad Colos. inquit: Sermo uester semper cùm gratia sit sale conditus, ut sciatis, quomodo oporteat uos unicuique respondere. Porrò, ut hoc obiter indicem, sermonē sale conditum, Paulus uocat sermonem non insulsum, ineptum, spurcum: sermonem qui erudiat rudem, consoletur pusillanimem, erigat lapsum. Et hactenus quidem de sermone iuuenibus digno, ultra modum, uel potius intra modum diximus.

DE ANINI CVRA ἐπιβοσκή.



Um quæ cura corporis, iuuentuti suscipiēda sit, q̄ fieri potuit paucissimis, à nobis dictum sit, paucula quoq; de animi cultu, ut & paulò ante recepimus, iuuenes admonebimus. Primò omnium curet iuuenis, ut animum diuinæ particulam auræ, ut Horatius inquit, clarum uirtutibus politicis reddat: cuiusmodi sunt, sapientia, prudentia, pietate, iustitia, liberalitate, temperantia, modestia, & si quæ aliæ uirtutes politicæ existant. Deinde, si ad bonas literas discendas traditus est, à Deo Opt. Max. prosperū in literis succeßum petat. Siquidem, ut literæ bonæ, Dei dona sunt. 1. ad Corin. 12. ita quoq; illo fortunāte in illis progreßum facimus. Sic enim, inquit Salomon: Deus ex ore suo sapientiam, scientiam & intelligentiam largitur, rectis dat succeßum. Tū ubi iuuenis literis

teris operam nauare occeperit, urgeat institutum, non secus uocationi, ut Pauli uerbo utar, atq; Poëta scenæ seruiat, animum inducens, credere tam Deo exosum esse, si præceptori ad humanitatem informandus creditus, non officium suum faciat, q̃ in re alia quapiam: nõ quod & se dignũ sit & Deus uelit, præstet. Vult enim Deus, ut quisq; uocationi suæ pro sua uirili faciat satis. Iam si ad animi cultum capiendum Dei Opt. Max. benignitate uocatus es, tuum erit officium uocationi tuæ, quantum in te est, respondere. Id quod utinã pleriq; iuuenes hoc nostro seculo, & sciẽt & secum reputarent, haud dubiè non tam segnem operam in literas collocarẽt. At uerò cum Deum in illorum segnitiẽ non animaduersurum credant, mirum est q̃ frigidè literarum studia excolant. Præterea, hic omnem quod aiunt, rudentem moueat iuuenis, ut literarum sacrarũ panoplia, animum suum aduersus diaboli, mundi, carnis, capitales iuuẽtutis hostes, aduersus omnia uitiorũ genera propulsanda munitum & infractum habeat. Nulla enim est tam ualida tentatio, quin eam sacræ literæ retundant ac frangant. Et ut paucula exempla docendi gratia proferam.

Diabolo resistendum esse.

¶Docet petrus in Epistola priore, capite primo: Sobrij

Non animum despondendum in aduersis.

¶Docet Christus Iohannis decimoquarto: Nõ relinquã uos orphanos, ueniam ad uos. Et Ioãnis decimosexto: Vos autem mœrore adficiemini, sed mœror uester uertetur in gaudium &c.

Non carnis libidinibus obtemperandum.

¶Ad Romanos. 13. Carnis curam ne agatis ad concupiscentiam &c.

Non mundi illecebris indulgendum.

¶Prima Ioannis secũdo: Ne diligatis mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: si quis diligit mundum, nõ est charitas patris in eo.

¶Vitandam esse Scortationem.

¶Prima ad Corinth sexto: Fugite scortationem. Omne peccatũ quodcũq; fecerit homo, extra corpus est &c.

Fugendã esse ebrietatem & crapulam.

¶Lucæ uigesimoprimo: Cauete autem uobis, ne quãdo grauentur corda uestra crapula & ebrietate.

Non insolescendum esse.

¶Prima ad Corinthios tertio: Quid autẽ habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Prima Petri quinto: Humilitatem animi uobis infixam habete: propterea, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Inanem gloriam fugiendam.

¶Quinto ad Galatas: Ne efficiamini inanis gloriæ cupidi, inuicem uos prouocantes, inuicem inuidentes.

A calumnia linguam frenandam.

Leuitici

¶Leuitici nono: Non eris criminator & susurro in populis.

Bene merendum de male merentibus.

¶Ad Romanos duodecimo: Si esurit inimicus, pasce illum: si sitit, da illi potum.

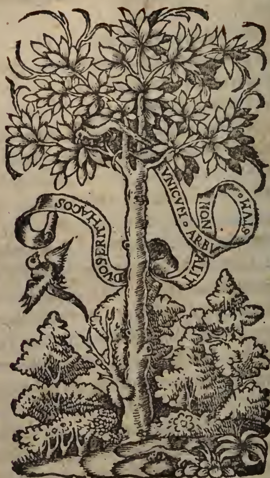
Iram domandam esse.

¶Ad Ephesios quarto: Irascimini, & non peccatis, sol ne occidat super iram uestram &c.

Sermones spurcos uitandos.

¶Omnis sermo spurcus ex ore uestro ne procedat, sed si quis est bonus ad ædificationē &c. ad Ephe. quarto.

¶Hæc paucula exempla, docendi gratia subiecisse, suffecerit: aduersus alia uitia, alios scripturæ sanctæ locos iuuenis cōquirat. Et in primis illos locos ī prōptu habeat, qui conscientiā consolentur. Cuiusmodi est ille Ioan. 2. Sic Deus dilexit mundū, ut filium suū unigenitum daret, ut omnis qui credit in eū, non pereat, sed habeat uitā æternā. Et ille apud Matthæū primo capite. Et uocabis nomē eius Iesum, is enim saluū faciet populū suū à peccatis suis. Teneat & iuuenis locos, qui ad charitatē proximi nos uocant: ut est ille Iohannis undecimo. Præceptū nouū do uobis, ut diligatis uos inuicē, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. Sed quid multa, hæc de instituendis iuxta corrigēdis mori-


VNICVM · ARBV
NON
ALIT
DVOS ERITHACOS